

ZAPISNIK

sa 30. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore,
održane 27. decembra 2018. godine

Sjednica je počela u 12 sati i 15 minuta.

Sjednici je predsjedavao dr Halil Duković, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sljedeći članovi Odbora: dr Suad Numanović, Momčilo Martinović, dr Nedžad Drešević, poslanica Maja Bakrač, zamjena člana Odbora Mirsada Murića i poslanik Danijel Živković, zamjena člana Odbora mr Mihaila Anđušića, u skladu sa članom 65 Poslovnika Skupštine Crne Gore.

Sjednici nijesu prisustvovali članovi Odbora dr Budimir Aleksić i dr Ljiljana Đurašković.

Sjednicu nijesu pratili predstavnici medija.

Za sjednicu je utvrđen sljedeći

DNEVNI RED:

Usvajanje Zapisnika sa:

- 26. sjednice Odbora, održane 17. decembra 2018. godine,
- 27. sjednice Odbora, održane 3. decembra 2018. godine,
- 28. sjednice Odbora, održane 17. decembra 2018. godine i
- 29. sjednice Odbora, održane 24. decembra 2018. godine.

1. SUMIRANJE REZULTATA RADA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE U 2018. GODINI I DOGOVOR OKO REALIZACIJE PREOSTALIH AKTIVNOSTI IZ PLANA AKTIVNOSTI ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE ZA 2018. GODINU;

2. IZVJEŠTAJ I INFORMACIJE O AKTIVNOSTIMA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE U DECEMBRU 2018. GODINE:

(1) Izvještaj sa Konferencije Odbora za ljudska prava i slobode, organizovane povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava na temu „Zaštita podataka o ličnosti u Crnoj Gori - zakonodavstvo i praksa“ 5. decembra 2018. godine;

(2) Informacija o učešću člana Odbora za ljudska prava i slobode dr Suada Numanovića na Konferenciji „Zaštita ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori“, održanoj u Podgorici 10. decembra 2018. godine;

(3) Informacija sa Okruglog stola na kojem je predstavljen Nacrt analize inter-sektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, održanog u Podgorici, 12. decembra 2018. godine (na upoznavanje);

3. TEKUĆA PITANJA.

Zapisnici sa:

- 26. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode, održane 17. decembra 2018. godine,
- 27. sjednice Odbora, održane 3. decembra 2018. godine
- 28. sjednice Odbora, održane 17. decembra 2018. godine i
- 29. sjednice Odbora, održane 24. decembra 2018. godine usvojeni su jednoglasno, bez primjedbi.

PRVA TAČKA- SUMIRANJE REZULTATA RADA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE U 2018. GODINI I DOGOVOR OKO REALIZACIJE PREOSTALIH AKTIVNOSTI IZ PLANA AKTIVNOSTI ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE ZA 2018. GODINU

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je ukratko predstavio rezultate rada Odbora za ljudska prava i slobode u 2018. godini.

Podsjetio je da je Odbor na 18. sjednici, održanoj 19. marta 2018. godine usvojio Plan aktivnosti za 2018. godinu, sačinjen na osnovu: Rezolucije Evropskog parlamenta o Crnoj Gori, usvojene 16. marta 2017. godine; Nezvaničnog radnog dokumenta Evropske komisije o trenutnom stanju u poglavljima 23 i 24 u Crnoj Gori, od novembra 2017. godine; Strategije za vjerodostojnu perspektivu proširenja i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu, usvojene 6. februara 2018; Programa rada Vlade Crne Gore za 2018. godinu; aktivnosti Skupštine Crne Gore i jednog broja nerealizovanih aktivnosti iz Plana aktivnosti Odbora za 2017. godinu.

Planom aktivnosti Odbora za ljudska prava i sloboda Crne Gore za 2018. godinu utvrđene su 22 aktivnosti i to razmatranje:

- četiri predloga zakona;
- 11 izvještaja;
- četiri akta u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine;
- u skladu sa članom 75 Poslovnika Skupštine planirana su dva kontrolna saslušanja;
- u skladu sa članom 73 Poslovnika Skupštine planirana su dva konsultativna saslušanja;
- jedna tematska sjednica;
- jedna konferencija i
- dvije posjete.

Informisao je da je od 22 aktivnosti utvrđene Planom realizovano 13, dok iz objektivnih razloga nije realizovano šest aktivnosti, jer akti planirani za razmatranje na sjednicama Odbora nijesu u planiranom roku utvrđeni na sjednicama Vlade Crne Gore ili još nijesu dostavljeni Skupštini. Takođe, dodatne tri aktivnosti iz Plana Odbor nije realizovao iz razloga što je u IV kvartalu imao brojne aktivnosti, kako one utvrđene Planom, tako i dodatne, pa će nastojati da ih realizuje tokom prvog kvartala 2019. godine. Pored Planom utvrđenih, Odbor je realizovao 23 dodatne aktivnosti.

Odbor za ljudska prava i slobode je održao 15 sjednica - 14 samostalnih i jednu zajedničku sa Odborom za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje na kojima je razmotrio 44 tačke dnevnog reda.

Odbor je razmotrio dva predloga zakona: Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskoj upravi i Predlog zakona o Budžetu Crne Gore za 2019. godinu.

Povodom razmatranja godišnjih izvještaja koje nadležni organi saglasno zakonu dostavljaju Skupštini, Skupština Crne Gore je, na predlog ovog Odbora, donijela šest Zaključaka u 66 tačaka koji su objavljeni u „Službenom listu Crne Gore“, i to:

- Zaključak (u 12 tačaka) povodom razmatranja Izvještaja o ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica lišenih slobode, smještenih u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija,
- Zaključak (u 13 tačaka) povodom razmatranja Izvještaja o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2017. godini,
- Zaključak (u 11 tačaka) povodom razmatranja Izvještaja o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore u 2017. godini,
- Zaključak (u 12 tačaka) povodom razmatranja Godišnjeg izvještaja Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2017. godinu,
- Zaključak (u 10 tačaka) povodom razmatranja Izvještaja o stanju zaštite ličnih podataka i stanju u oblasti pristupa informacijama za 2017. godinu,
- Zaključak (u 8 tačaka) povodom razmatranja Izvještaja o radu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava za 2017. godinu.

U ovom izvještajnom periodu Odbor je donio i sedam Zaključaka koje je dostavio Kolegijumu Predsjednika Skupštine na upoznavanje i nadležnim organima na realizaciju.

Odbor je održao kontrolno saslušanje Koordinatora Koordinacionog odbora za praćenje implementacije Strategije za trajno rješavanje pitanja raseljenih i interno raseljenih lica u Crnoj Gori, sa posebnim osvrtom na oblast Konik 2017-2019, ministra rada i socijalnog staranja Kemala Purišića, o čemu je podnio Skupštini Izvještaj sa Predlogom zaključka (u 11 tačaka).

Takođe, održana su tri konsultativna saslušanja na teme: „Aktivnosti u oblasti obezbjeđivanja pristupačnosti za lica sa invaliditetom u Crnoj Gori“, „Implementacija Akcionog plana za sprovođenje Strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja od 2017-2021. godine i aktivnosti preduzete na implementaciji Preporuka iz Izvještaja o evaluaciji sistema za praćenje stanja dječjih prava u Crnoj Gori za period 2014-2017. koji je, na zahtjev UNICEF-a, pripremila Coram International at Coram Children’s Legal Centre” i “Stanje u zatvorskom i pritvorskom sistemu Crne Gore”.

U skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore, Odbor je razmotrio tri akta:

- Zaključna zapažanja Komiteta UN za prava djeteta o Kombinovanom drugom i trećem periodičnom izvještaju Crne Gore o primjeni Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta,
- Izvještaj Radne grupe za Opšti periodični pregled (UPR), usvojen nakon pregleda situacije u pogledu ljudskih prava u Crnoj Gori koji je sproveo Savjet UN-a za ljudska prava u okviru Opšteg periodičnog pregleda i
- Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za period 1.01-31.07.2018. godine.

U julu 2018. godine članovi Odbora su posjetili Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa sa invaliditetom u Nikšiću – Sektor B, a u decembru organizovali Konferenciju povodom Međunarodnog dana ljudskih prava na temu “Zaštita podataka o ličnosti u Crnoj Gori- zakonodavstvo i praksa”.

Rad Odbora je transparentan i sjednice izazivaju interesovanje štampanih i elektronskih medija. U ovom izvještajnom periodu samo na websajtu Skupštine objavljeno je oko 430 stranica teksta o aktivnostima ovog radnog tijela.

Nastavljena je intenzivna i kvalitetna saradnja sa institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, nadležnim državnim organima, međunarodnim organizacijama sa sjedištem u Crnoj Gori i nevladinim sektorom. U novembru 2018. potpisan je Sporazum o saradnji između Odbora za ljudska prava i slobode, Zakonodavnog odbora, Odbora za evropske integracije i Nevladine fondacije „Građanska alijansa“ u cilju unapređenja saradnje sa ovom NVO, zasnovane na principima transparentnosti, otvorenosti i međusobnog uvažavanja, promocije evropskih vrijednosti i aktivnosti koje se odnose na pristupanje Crne Gore Evropskoj uniji, kao i kvalitetnije razmjene informacija koje se odnose na pristupne pregovore, posebno u dijelu poglavlja 23 i 24.

Imajući u vidu da zbog obaveza na plenumu i sjednicama radnih tijela Skupštine Crne Gore u decembru 2018. godine nije realizovana, Planom Odbora za 2018. godinu, utvrđena Studijska posjeta Parlamentu Republike Slovenije, Odbor je donio Zaključak da se početkom februara 2019. godine organizuje Zajednička Studijska posjeta Odbora za ljudska prava i slobode i Odbora za zdravstvo, rad i socijalno staranje Parlamentu Republike Slovenije. Ovo iz razloga što Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje u istom terminu planira posjetu, tri poslanika su članovi oba Odbora, a slična im je i nadležnost u dijelu koji se tiče prava lica sa invaliditetom, socijalne i dječje zaštite.

Takođe, predsjednik Odbora dr Halil Duković je upoznao članove Odbora da Služba Odbora /sekretar Odbora i dugogodišnji saradnik/ žele da skrenu pažnju na obim posla u Odboru shodno utvrđenoj metodologiji, jer se postavlja pitanje realne mogućnosti realizacije aktivnosti Odbora, s obzirom da sve poslove obavljaju one, o čemu svjedoči veliki broj prekovremenih sati, zbog čega, da bi se održao isti tempo i kvalitet rada Odbora, zahtijevaju adekvatnu popunjenost odgovarajućim kadrom i odgovarajuću raspodjelu zadataka i obaveza, o čemu su obaviješteni generalni sekretar Skupštine i njegovi zamjenici, kao i predsjednik Odbora. S tim u vezi, očekuju i zalaganje članova Odbora kod rukovodstva Skupštine smatrajući da oni mogu objektivno suditi o kvalitetu, obimu i blagovremenosti stručne podrške koju dobijaju iz Sekretarijata. Predsjednik Odbora je saopštio da o ovome dodatno treba razgovarati sa Generalnim sekretarom Skupštine Crne Gore.

DRUGA TAČKA- IZVJEŠTAJ I INFORMACIJE O AKTIVNOSTIMA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE U DECEMBRU 2018. GODINE:

Odbor je jednoglasno (sa šest glasova „za“) usvojio:

- Izvještaj sa Konferencije Odbora za ljudska prava i slobode, organizovane povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava na temu „Zaštita podataka o ličnosti u Crnoj Gori- zakonodavstvo i praksa“ 5. decembra 2018. godine i

- Informaciju o učešću člana Odbora za ljudska prava i slobode dr Suada Numanovića na Konferenciji „Zaštita ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori“, održanoj u Podgorici 10. decembra 2018. godine.

Takođe, članovi Odbora su upoznati sa Informacijom sa Okruglog stola na kojem je predstavljen Nacrt analize inter-sektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, održanog u Podgorici, 12. decembra 2018.

Odlučeno je da, u skladu sa uobičajenom praksom, Izvještaj i Informacije budu sastavni dio Zapisnika sa 30. sjednice Odbora.

TREĆA TAČKA- TEKUĆA PITANJA

(1) Dopis Savjeta za građansku kontrolu rada policije, broj 00-63-8/18-11/7 od 25. decembra 2018. godine

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je informisao članove Odbora o Zaključku Savjeta za građansku kontrolu rada policije usvojenom povodom razmatranja pritužbe N.A. i P.A. iz Podgorice u vezi zloupotrebe ličnih podataka i prikrivene istrage od strane policijskih službenika CB Podgorica.

Savjet je utvrdio da je postupanje policijskih službenika u konkretnom slučaju bilo neprofesionalno i nezakonito i ukazao da je hitno potrebno unaprijediti profesionalnu pažnju

zaposlenih u Upravi policije u vezi sa zaštitom ličnih podataka i njihovim neovlašćenim korišćenjem.

Savjet je pozvao Ministarstvo unutrašnjih poslova da bez daljeg odlaganja otkloni nepravilnosti u obradi ličnih podataka i da obezbijedi tehničke i kadrovske mjere zaštite ličnih podataka u Informacionom sistemu, na način što se podacima neće pristupiti bez navođenja konkretnog zakonskog osnova sa upućujućim članom i brojem predmeta za svaki pojedinačan slučaj.

Sjednica je završena u 12 sati i 30 minuta.

SASTAVNI DIO ZAPISNIKA SU:

- 1) **Izveštaj sa Konferencije Odbora za ljudska prava i slobode, organizovane povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava na temu „Zaštita podataka o ličnosti u Crnoj Gori- zakonodavstvo i praksa“ 5. decembra 2018. godine,**
- 2) **Informacija o učešću člana Odbora za ljudska prava i slobode dr Suada Numanovića na Konferenciji „Zaštita ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori“, održanoj u Podgorici 10. decembra 2018. godine i**
- 3) **Informacija sa Okruglog stola na kojem je predstavljen Nacrt analize inter-sektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, održanog u Podgorici, 12. decembra 2018.**

IZVJEŠTAJ

SA KONFERENCIJE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE ORGANIZOVANE POVODOM MEĐUNARODNOG DANA LJUDSKIH PRAVA NA TEMU „ZAŠTITA PODATAKA O LIČNOSTI U CRNOJ GORI- ZAKONODAVSTVO I PRAKSA“, 5. DECEMBRA 2018. GODINE

U susret Međunarodnom danu ljudskih prava, Odbor za ljudska prava i slobode je organizovao Konferenciju na temu „Zaštita podataka o ličnosti u Crnoj Gori - zakonodavstvo i praksa“. Konferencija je održana u Skupštini Crne Gore 5. decembra 2018. godine.

Na Konferenciji su učestvovali: poslanici dr Halil Duković, dr Suad Numanović, Mirsad Murić, mr Mihailo Anđušić i dr Nedžad Drešević, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore Šučko Baković, načelnica Odjeljenja za zaštitu podataka o ličnosti i slobodan pristup informacijama u Ministarstvu unutrašnjih poslova Zora Čizmović, predsjednik Savjeta Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama Muhamed Gjokaj, savjetnica za vladavinu prava i pretpristupne aktivnosti u Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori Barbara Rotovnik, predstavnica UNHCR-a za Crnu Goru Roberta Montevicchi, saradnik u Predstavništvu UNHCR-a za Crnu Goru Slobodan Raščanin, konsultantkinja u programu dječje zaštite u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori Nada Đurović Martinović, saradnik u Predstavništvu UNDP-ija u Crnoj Gori Miloš Popović i koordinator Programa ljudskih prava i pravde u NVO “Građanska alijansa” Milan Radović.

Na Konferenciji su govorili: dr Halil Duković, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, Šučko Baković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Zora Čizmović, načelnica Odjeljenja za zaštitu podataka o ličnosti i slobodan pristup informacijama u Ministarstvu unutrašnjih poslova i Muhamed Gjokaj, predsjednik Savjeta Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup

informacijama. Moderator Konferencije je bio Milan Radović, koordinator Programa ljudskih prava i pravde u NVO "Građanska alijansa".

Dr Halil Duković je podsjetio da je Odbor za ljudska prava i slobode u prethodnom periodu u skladu sa planovima aktivnosti posebnu pažnju, između ostalog, posvećivao zaštiti podataka o ličnosti, kako u okviru zakonodavne, tako i u sklopu nadzorne funkcije Skupštine. Ocijenio je da se jedino koordiniranim aktivnostima i multisektorskim pristupom može doprinijeti afirmaciji, promociji, poštovanju i zaštiti ljudskih prava i sloboda. Okupljanje u ovom sastavu je prilika da sagleda do sada učinjeno u oblasti zaštite podataka o ličnosti i izazovi sa kojima se naše društvo i nadležne institucije suočavaju, kao i mogućnosti njihovog rješavanja. Predsjednik je naglasio da je zaštita ličnih podataka, u smislu zaštite privatnosti, jedno je od osnovnih ljudskih prava i neophodno je za pravilno funkcionisanje svakog demokratskog društva. Osnovni standardi zaštite privatnosti definisani su univerzalnim vrijednostima međunarodne zajednice, kao i ugovorima, sporazumima i konvencijama koje je Crna Gora inkorporirala u svoj pravni sistem.

O značaju zaštite ličnih podataka govori i činjenica da je jedan od bitnih uslova za dobijanje vizne liberalizacije u Crnoj Gori bio usvajanje Zakona o zaštiti podataka o ličnosti i formiranje Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama, kao nadzornog organa u ovoj oblasti.

Ukazao je da je potreba za obradom podataka, pa i ličnih, sve veća, a razvoj tehnoloških dostignuća i mogućnosti je gotovo neograničen. Razvoj nauke i tehnologije, posebno savremenih komunikacija i novih informacionih sistema ima nesporno korisne efekte, ali se, istovremeno, stvaraju i pretpostavke za nove oblike ugrožavanja ljudske privatnosti, odnosno zloupotrebe podataka o ličnosti.

Istakao je da se zaštita ličnih podataka u Crnoj Gori obezbjeđuje primjenom normi pravnog okvira koji čine Ustav, ratifikovani međunarodni ugovori i opšte prihvaćena pravila međunarodnog prava, kao i domaće zakonodavstvo.

Predsjednik Duković je saopštio da je u cilju postizanja napretka u oblasti zaštite ličnih podataka i slobodnog pristupa informacijama značajna bila podrška Misije OEBS-a u Crnoj Gori koja je važan partner u sprovođenju reformi i jačanju demokratskog razvoja našeg društva.

Kada je riječ o dešavanjima na nivou Evropske unije u ovoj oblasti, saopštio je da je Evropska unija u aprilu 2016. godine usvojila novu legislativu koja se sastoji od Opšte uredbe o zaštiti podataka o ličnosti i Direktive o zaštiti podataka od strane nadležnih organa za postupanje u krivičnim stvarima čija primjena je počela u maju ove godine. Jedan od ciljeva Opšte uredbe o zaštiti podataka o ličnosti jeste da nivo zaštite podataka o ličnosti bude isti na cijeloj teritoriji Evropske unije.

Učesnike Konferencije je upoznao sa aktivnostima Odbora za ljudska prava i slobode realizovanim u okviru zakonodavne i nadzorne funkcije Skupštine. Podsjetio je da je Odbor pored razmatranja Predloga zakona o zaštiti podataka o ličnosti 2008. godine, u skladu sa Planom aktivnosti za 2012. godinu, a shodno Preporukama iz Analitičkog izvještaja Evropske komisije i Izvještaja Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2011. godinu, 2012. godine u paketu razmotrio Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, Predlog zakona o slobodnom pristupu informacijama i Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o tajnosti podataka, koje je kasnije usvojila Skupština Crne Gore čime je preciznije regulisana ova oblast u cilju uspostavljanja ravnoteže između prava građanina i javnosti „da zna“ i potrebe da se štiti privatnost pojedinca i spriječi nanošenje štetnih posledica po javne interese. Tadašnjim izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti podataka o ličnosti postigla se usklađenost sa relevantnim međunarodnim dokumentima i propisima koji se odnose na oblast zaštite podataka o ličnosti i privatnosti ličnosti. Osvrnuo se i na donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti podataka o ličnosti u martu 2017. kojim je decidno propisano da je neophodna saglasnost Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama kada se uvodi video nadzor javnih površina. S tim u vezi, naglasio je da se izmjenama Zakona pristupilo nakon Zaključka koji je Skupština Crne Gore donijela na predlog Odbora za ljudska prava i slobode, povodom razmatranja Izvještaja o stanju zaštite ličnih podataka i stanju u oblasti pristupa informacijama za 2015. godinu kojim je ukazano na problem postavljanja video nadzora od strane fizičkih lica na način da se nadzorom pokrivaju i javne površine i ocijenjeno da je neophodno produbljivanje saradnje između Agencije i drugih nadležnih državnih organa kako bi se uspostavila kontrola i rješavao navedeni problem.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je podsjetio da je u okviru kontrolne i nadzorne uloge Odbor razmotrio osam godišnjih izvještaja o zaštiti ličnih podataka i pet izvještaja o stanju u oblasti pristupa informacijama. Prvi godišnji Izvještaj o radu Agencije za zaštitu ličnih podataka i stanju zaštite

ličnih podataka u Crnoj Gori u 2010. godini Odbor je razmotrio u martu 2011. godine i tom prilikom ocijenjeno je da stanje u oblasti zaštite ličnih podataka nije na zadovoljavajućem nivou. Poslednji Izvještaj o stanju zaštite ličnih podataka u Crnoj Gori za 2017. godinu razmotren je u junu 2018. godine, a Skupština Crne Gore u julu 2018. godine, na predlog Odbora, donijela Zaključak (u deset tačaka). Konstantovan je kontinuirani napredak u oblasti zaštite ličnih podataka koji je postignut nadzorom Agencije, ali i brojnim edukacijama, čime se doprinijelo jačanju svijesti i znanja o važnosti zaštite ličnih podataka.

Zaključio je da je Odbor za ljudska prava i slobode u proteklom periodu dao značajan doprinos, ne samo u donošenju propisa iz oblasti zaštite podataka o ličnosti, već i u praćenju njihove implementacije. Ocijenio je da se zaštiti ličnih podataka svakim danom daje sve veći značaj, tako da su pomoci evidentni i mjerljivi, a zajedničko djelovanje svih subjekata je preduslov da se svijest o značaju zaštite ličnih podataka podigne na još viši nivo. Odbor za ljudska prava i slobode će i u narednom periodu, u skladu sa svojom nadležnošću, preduzimati aktivnosti u ovoj oblasti.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore Šučko Baković je saopštio da se pravo na privatnost definiše na različite načine, a najsazetija definicija pod ovim terminom podrazumijeva „pravo da se bude sam“ ili „pravo da budem ostavljen na miru“. Zaštita podataka o ličnosti važna je sa stanovišta zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda i u direktnoj je vezi sa pravom na privatnost, slobodom izražavanja i okupljanja. Države imaju obavezu da poštuju pravo na privatnost koje mogu da ograniče jedino u slučajevima kada je to u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, javne bezbjednosti ili ekonomske dobrobiti države, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Podsjetio je da pravo na privatnost tretiraju svi crnogorski ustavi, počev od Ustava Knjaževine Crne Gore iz 1905. Važeći Ustav Crne Gore jemči nepovredivost privatnosti, zaštitu podataka o ličnosti, zabranjuje upotrebu podataka o ličnosti van namjene za koju su prikupljeni i uređuje da svako ima pravo da bude upoznat sa podacima koji su prikupljeni o njegovoj ličnosti, kao i pravo na sudsku zaštitu u slučaju zloupotrebe.

Ukazao je da zaštitu podataka o ličnosti u Crnoj Gori uređuje više zakona, ali je Zakon o zaštiti podataka o ličnosti temeljni zakon čiji poseban kvalitet predstavlja činjenica što je njime, po prvi put u Crnoj Gori, ustanovljena nezavisna Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama. Zakon se temelji na savremenom konceptu prava na privatnost koji naglasak stavlja na tzv. kontrolu informacija od strane građana.

Zaštitnik je istakao da smo svakodnevno svjedoci da se od građana traže različiti podaci, a da se građani ne interesuju da li subjekt koji traži podatke postupa u skladu sa zakonom. Zaštitnik je u dosadašnjem radu imao nekoliko slučajeva u vezi sa pravom na privatnost i zaštitom podataka o ličnosti. Naglasio je da institucija Zaštitnika postupa u segmentu zaštite prava na privatnost, a kada je u pitanju zaštita podataka o ličnosti postupanje je u nadležnosti Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama. Saopštio je da se građani nerijetko obraćaju Zaštitniku tražeći da provjeri postupanje pojedinih organa, posebno Uprave policije i Agencije za nacionalnu bezbjednost u odnosu na pravo na privatnost i prikupljanje podataka o njima. S obzirom da su ova pitanja uređena posebnim zakonima, Zaštitnik je u nekoliko slučajeva neposredno provjeravao evidencije i vršio uvid u spise i baze podataka organa. U svim obrađenim slučajevima nije utvrđeno nezakonito postupanje organa u odnosu na prikupljanje i obradu podataka o ličnosti, odnosno nije utvrđena povreda prava na privatnost. Ukazao je da Institucija u ovakvim slučajevima primjenjuje standarde ustanovljene u jurisprudenciji Evropskog suda za ljudska prava.

Podsjetio je na slučaj krađe identiteta i zloupotrebe fotografije na internetu jednog lica koji se desio prije nekoliko godina. Kako u tom momentu u Krivičnom zakoniku nije postojala inkriminacija takvog djela, institucija Zaštitnika je uputila preporuku Ministarstvu pravde za dopunu Krivičnog zakonika čime bi se inkriminisala radnja krađa identiteta, što je i realizovano.

Zaštitnik je mišljenja da u ovoj oblasti treba još da se radi i da je pred organima i institucijama još puno izazova, jer se pravo na privatnost svakodnevno krši u različitim oblastima društvenog života. Građani još uvijek nemaju dovoljno znanja kako da zaštite svoju privatnost zbog čega je neophodno više raditi na promociji i mehanizmima zaštite ovog prava.

Zora Čizmović, načelnica Odjeljenja za zaštitu podataka o ličnosti i slobodan pristup informacijama u Ministarstvu unutrašnjih poslova je informisala o aktivnostima koje Ministarstvo preduzima na pripremi novog Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, planiranog za IV kvartal 2019. Uz

Podsjećanje da se Crna Gora članom 81 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju obavezala da uskladi svoje zakonodavstvo u oblasti zaštite podataka o ličnosti sa zakonodavstvom Zajednice i međunarodnim standardima o privatnosti, saopštila je da je ratifikovana Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti lica u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka i usvojen Zakon o potvrđivanju Dodatnog protokola uz Konvenciju za zaštitu pojedinaca u pogledu automatske obrade ličnih podataka. Informisala je da se ovih dana preduzimaju aktivnosti na potpisivanju Protokola kojim se mijenja Konvencija o zaštiti lica u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka. Pojasnila je da je izmjena ove Konvencije neophodna iz razloga što je donijeta 1981. godine kada su informacione tehnologije bile manje razvijene. Podsjetila je da je Vlada Crne Gore u novembru 2018. utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o graničnoj kontroli gdje je inkorporirana Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta o upotrebi podataka iz evidencije podataka o putnicima u svrhu sprečavanja, otkrivanja, istrage i krivičnog gonjenja krivičnih djela terorizma i teških krivičnih djela. Predlog zakona je dobio pozitivno mišljenje Evropske komisije i vrlo brzo će biti u skupštinskoj proceduri.

Važećim Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti stvorene su sve pravne pretpostavke za zaštitu ličnih podataka u Crnoj Gori. Zbog novih regulativa i direktiva na evropskom nivou, potrebno je donijeti novi zakon. Naglasila je da je Ministarstvo unutrašnjih poslova formiralo Radnu grupu za izradu novog Zakona o zaštiti podataka o ličnosti radi njegovog usaglašavanja sa Regulativom Evropskog parlamenta i Savjeta o zaštiti fizičkih lica u vezi sa obradom ličnih podataka i Direktivom Evropskog parlamenta i Savjeta o zaštiti fizičkih lica u vezi sa obradom ličnih podataka od strane nadležnih organa u svrhe sprečavanja, istrage ili gonjenja za krivična djela ili izvršenje krivičnih sankcija i o slobodnom kretanju takvih podataka. Po novom zakonu moći će da postupaju organi koji se bave zaštitom podataka o ličnosti, kako u civilnom sektoru, tako i u bezbjednosnim službama. Izrazila je žaljenje što predstavnici nevladinog sektora, i pored poziva, nijesu iskazali interesovanje za učešće u Radnoj grupi. Ocijenila je da priprema ovog zakona predstavlja veliki izazov za Crnu Goru, jer se na drugačiji način stvaraju obaveze onih koji obrađuju lične podatke, uvodi se obavezni ovlašćeni službenik za zaštitu ličnih podataka koji će biti spona između organa, odnosno privatnog sektora i Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama. Direktivom se posebna pažnja posvećuje upotrebi ličnih podataka maloljetnika, saglasnosti roditelja i staratelja za obradu ličnih podataka njihove djece i upotrebi ličnih podataka djece na internetu. Ocijenila je da su veliki izazovi za Agenciju čija uloga i značaj će biti još veći. Najavila je da Ministarstvo planira da sprovede medijske kampanje o odredbama novog Zakona o zaštiti podataka o ličnosti kako bi se građani informisali o istom. Pozvala je poslanike, ali i predstavnike međunarodnih i nevladinih organizacija da se aktivno uključe u javnu raspravu o ovom predlogu zakona kada isti bude pripremljen.

Predsjednik Savjeta Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama Muhamed Gjokaj je istakao da se podaci o ličnosti ne kriju, već se štite i nigdje u svijetu ne postoji apsolutna zaštita podataka o ličnosti. Riječ je o „dinamičnom“ pravu koje prati razvoj društva. Ocijenio je da je devetogodišnji rad Agencije obilježen mjerljivim rezultatima na unapređenju zaštite ličnih podataka. Agencija je dala doprinos u samoj izmjeni zakonskih propisa kako bi se stepen zaštite podigao na viši nivo, o čemu svjedoči i njihov doprinos izmjeni Zakona o biračkom spisku. Istakao je da je Agencija dala direktan doprinos izmjeni Obrasca za privremenu spriječenost za rad jer je inicirala brisanje šifre dijagnoze, što predstavlja jedinstven slučaj i u državama Evropske unije. Takođe, Agencija je doprinijela promjeni načina obrade ličnih podataka u bazi katastra, obrade JMBG prilikom formiranja broja transakcionog računa kod jedne poslovne banke, promjeni načina postupanja sa ličnim dokumentima prilikom ulaska u poslovne prostore i načina dostavljanja podataka policiji od strane telekomunikacionih operatera.

Smatra da je Agencija izgradila prepoznatljiv imidž i da se percipira kao institucija koja je, prije svega, servis građana po čijim zahtjevima se i vrši nadzor. Saopštio je da su rijetki subjekti koji ne postupe po nalogima Agencije zbog čega je njihov dosadašnji rad uglavnom baziran na edukativnim i kontrolnim mjerama.

Informisao je da se u Agenciji ozbiljno bave transponovanjem Opšte uredbe o zaštiti podataka o ličnosti (GDPR) u Zakon o zaštiti ličnih podataka sa tendencijom da građani Crne Gore uživaju zaštitu ličnih podataka, kao i građani Evropske unije. Naglasio je da je u novembra 2018. godine Agencija dobila status posmatrača u Evropskom odboru za zaštitu podataka, nezavisnom tijelu čiji zadatak je da obezbjeđuju dosljednu primjenu Opšte uredbe o zaštiti podataka o ličnosti. Pojasnio je da je teritorijalna primjena Opšte uredbe o zaštiti podataka šira od područja EU. Novim zakonom o zaštiti podataka o

ličnosti biće unaprijeđen stepen zaštite ličnih podataka i uvedena strožija kaznena politika. Naglasio je da period do donošenja novog zakona treba iskoristiti za edukovanje rukovalaca zbirkama ličnih podataka i građana.

Pored obaveze imenovanja službenika za zaštitu ličnih podataka, Opštom uredbom o zaštiti podataka o ličnosti definiše se i pravo na zaborav, privatnost po dizajnu i privatnost po pravilu. Pravo na zaborav predstavlja pravo da pojedinac od obrađivača zatraži brisanje podataka, a stiće se ukoliko pojedinac opozove saglasnost za obradu podataka, ako lični podaci više nijesu neophodni za postizanje svrhe obrade i ako su nezakonito obrađivani. Navedeno znači da će podaci objavljeni na internetu brisanjem biti nedostupni, što do sada nije bio slučaj. Pravo na zaborav je uvedeno na osnovu presude Evropskog suda za ljudska prava u slučaju „Google protiv Španije“ kada je odlučeno da građani imaju pravo da njihovi podaci budu izbrisani iz rezultata pretrage. Takođe, nova regulativa predviđa da je potrebno kreirati procese obrade podataka i informacione sisteme u koje će biti implementirane mjere zaštite ličnih podataka i načela obrade, pri čemu će podaci biti obrađivani samo u obimu neophodnom za postizanje svrhe obrade i u skladu sa njihovom namjenom. Mišljenja je da ne treba žuriti sa usvajanjem novog Zakona o zaštiti podataka o ličnosti kako bi se utvrdio najbolji model primjenljiv za naše društvo, a građanima pružila najbolja zaštita ovog prava. U 2019. godini Gjakaj očekuje realizaciju četiri projekta koji treba da doprinesu unapređenju rada Agencije.

Zaključio je da će usvajanjem novog Zakona o zaštiti podataka o ličnosti u koji će biti transponovane odredbe GDPR-a građanima Crne Gore biti omogućen nivo zaštite ličnih podataka koji imaju građani Evropske unije.

Tokom diskusije u kojoj su učestvovali članovi Odbora dr Suad Numanović i Mirsad Murić, Muhamed Gjakaj, predsjednik Savjeta Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama i predsjednik Odbora dr Halil Duković ocijenjeno je da u narednom periodu posebnu pažnju treba posvetiti edukaciji građana kako bi bili upoznati sa njihovim pravima, a posebno sa pravom na privatnost.

Član Odbora dr Suad Numanović smatra da u ovom trenutku imamo dobar zakonodavni okvir koji omogućava zaštitu podataka o ličnosti, ali je upitno da li se u potpunosti implementira. Podsjetio je na slučaj iz 2011. godine kada su tri maloljetne djevojčice iz Dječjeg doma „Mladost“ bile mjesecima u medijima, a da se nije zaštitio njihov identitet. Takođe, ukazao je da se svakodnevno posredstvom medija građani pozivaju da učestvuju u humanitarnim akcijama za liječenje djece u inostranstvu ili za pomoć socijalno ugroženim porodicama, a pri tom se ne vodi računa o zaštiti prava na privatnost djece. Na ovaj način otkriva se niz podataka o ličnosti, uključujući i zdravstvenu dijagnozu djeteta. Ocijenio je da mediji sa posebnim senzibilitetom, poštujući lične podatke i pravo na privatnost, treba da izvještavaju o djeci i porodicama koje su u stanju socijalne potrebe. Smatra da akcenat treba da bude na edukaciji djece i mladih kako bi od najranijeg perioda bili oprezni prilikom davanja sopstvenih ličnih podataka. Saglasan je sa ocjenom da izradi novog Zakona treba pristupiti postepeno i da ne treba žuriti sa njegovim donošenjem ukoliko se prethodno ne stvore preduslovi za njegovu primjenu.

Član Odbora Mirsad Murić smatra da Crna Gora preduzima korake kako bi bila u samom vrhu evropskih država po pitanju zaštite ličnih podataka. Mišljenja je da posebnu pažnju treba posvetiti edukaciji sudija, advokata i građana o zaštiti podataka o ličnosti.

Muhamed Gjakaj je podsjetio da je Agencija u slučaju kršenja prava na privatnost djevojčica iz Dječjeg doma „Mladost“ obavila inspekcijski nadzor nakon kojeg je uspostavljen efikasan sistem zaštite u institucijama za zbrinjavanje djece. Takođe, povodom ovog slučaja Agencija je uputila preporuku svim medijskim kućama da pri izještavanju o osjetljivim temama prvenstveno vode računa o najboljem interesu djeteta. Saopštio je da je nedavno predmet nadzora Agencija bio i jedan centar za socijalni rad koji je lične podatke korisnika dao na korišćenje bez pravnog osnova. Nakon ovog slučaja Agencija je sprovela obuku službenika centara za socijalni rad iz svih opština.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je mišljenja da građani nedovoljno poznaju prava koja proizilaze iz Zakona o zaštiti podataka o ličnosti i da zato prihvataju kršenje njihovih prava. Smatra da nije obaveza građana da poznaju svaki zakon kako bi se upoznali sa svojim pravima, već je obaveza institucija da im približe zakone. Podsjetio je da je Odbor održao javne tribine u različitim gradovima širom Crne Gore, ostvarujući na taj način direktni kontakt sa građanima na lokalnom nivou sa ciljem da ih informiše o odredbama Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom.

Učesnici Konferencije su zaključili da su ljudska prava svih nas pojedinačno, na svakom mjestu i svakog dana, a da je obilježavanje Međunarodnog dana ljudskih prava samo prilika da se svima skrene pažnja na obavezu poštovanja ljudskih prava i sloboda i uvažavanja drugog i drugačijeg.

Na Konferenciji Odbora za ljudska prava i slobode povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava usvojeni su sledeći

ZAKLJUČCI

1. Učesnici Konferencije Odbora za ljudska prava i slobode povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava 2018. godine saglasni su da **ljudska prava treba uživati i štiti na svakom mjestu i svakog dana**, a obilježavanje Međunarodnog dana ljudskih prava samo je prilika da se svima skrene dodatna pažnja na obavezu poštovanja ljudskih prava i sloboda i načela jednakosti i ravnopravnosti koja su promovisana Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima.
Uvjereni su da se samo **koordiniranim, multisektorskim pristupom i saradnjom svih nadležnih** subjekata, uz podršku međunarodnih organizacija i partnerstvo sa nevladinim organizacijama, **može doprinijeti daljem napretku u oblasti ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori.**
2. **Zaštita ličnih podataka, u smislu zaštite privatnosti, jedno je od osnovnih ljudskih prava koje je neophodno za pravilno funkcionisanje svakog demokratskog društva, što je prepoznato i u Ustavu Crne Gore** kojim se jemči zaštita podataka o ličnosti i zabranjuje upotreba podataka o ličnosti van namjene za koju su prikupljeni. Takođe, propisuje se da svako ima pravo da bude upoznat sa podacima koji su prikupljeni o njegovoj ličnosti i pravo na sudsku zaštitu u slučaju zloupotrebe.
3. Učesnici Konferencije su saglasni da postoji **kontinuirani napredak u oblasti zaštite ličnih podataka u Crnoj Gori** koji je postignut nadzorom Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama, ali i brojnim edukacijama, čime se doprinijelo vidljivim jačanju svijesti i znanja o važnosti zaštite ličnih podataka.
4. Ocijenjeno je da su **nekadašnji najčešći slučajevi kršenja prava na zaštitu ličnih podataka** putem obrade jedinstvenog matičnog broja građanina, nesrazmjernog kopiranja ličnih karata i nekontrolisane upotrebe video nadzora u praksi **sve manje prisutni**, što takođe ohrabruje i svjedoči o ostvarenom napretku u oblasti zaštite ličnih podataka u Crnoj Gori.
5. Polazeći od činjenice da živimo u svijetu razvijenih elektronskih komunikacija i da su podaci o ličnosti sve dostupniji, a nove tehnologije omogućavaju masovnu i selektivnu obradu podataka, dostupnost informacija bez ikakvih vremenskih i drugih ograničenja, profilisanje naših navika i interesa, praćenje lokacije na kojoj se nalazimo, kao i brz prenos podataka iz zemalja u kojima je privatnost u većoj mjeri zaštićena u zemlje u kojima to nije slučaj, **izazovi u zaštiti ličnih podataka su sve veći i neophodno je uložiti dodatne napore na razvijanju svijesti, edukaciji i informisanju javnosti, ali i unapređenju mehanizama sankcionisanja onih koji zloupotrebljavaju lične podatke.**
6. Ohrabruje se Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama **da preduzme dodatne aktivnosti na jačanju administrativnih kapaciteta i intenzivira obuke službenika** radi upoznavanja sa standardima i međunarodnom praksom u oblasti ljudskih prava, čime bi se ostvario dalji napredak u njenom radu kako bi bila prepoznata kao snažan i pouzdan institucionalni mehanizam zaštite ličnih podataka.
7. Učesnici Konferencije očekuju da će se **usvajanjem novog Zakona o zaštiti podataka o ličnosti** koji priprema Radna grupa formirana od strane Ministarstva unutrašnjih poslova,

usaglašenog sa Opštom uredbom o zaštiti ličnih podataka 2016/679, kao jednim od najkompleksnijih propisa usvojenih na nivou Evropske unije i usvajanjem novih standarda u oblasti zaštite ličnih podataka, **crnogorski normativni okvir u potpunosti uskladiti sa onim koji se primjenjuje u Evropskoj uniji čime će se stvoriti normativne pretpostavke da se građanima Crne Gore obezbijedi nivo zaštite ličnih podataka kao građanima Evropske unije.**

8. Izvještaj sa Zaključcima Odbora za ljudska prava i slobode povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava 2018. godine Odbor će dostaviti Kolegijumu Predsjednika Skupštine Crne Gore, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Ministarstvu pravde, Agenciji za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama i učesnicima Konferencije.

INFORMACIJA
O UČEŠĆU ČLANA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
DR SUADA NUMANOVIĆA NA KONFERENCIJI „ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA I
SLOBODA U CRNOJ GORI“,
održanoj u Podgorici 10. decembra 2018. godine

Član Odbora za ljudska prava i slobode dr Suad Numanović učestvovao je na Konferenciji „Zaštita ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori“, održanoj u Podgorici, 10. decembra 2018. godine.

Konferenciju povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava i 70. godišnjice od usvajanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima organizovali su Vlada Crne Gore, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori, Sistem Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Misija OEBS-a, Savjet Evrope, Udruženje pravника Crne Gore i NVO „Građanska alijansa“.

Nakon pozdravne riječi dr Branislava Radulovića, predsjednika Udruženja pravника koji je ocijenio da je Crna Gora ostvarila napredak u zaštiti prava i sloboda za sve građane, ali da je potrebno i dalje naporno i predano raditi u oblastima koje predstavljaju “bolne tačke” u zaštiti ljudskih prava, uslijedila su **uvodna obraćanja** potpredsjednika Vlade Crne Gore za politički sistem, unutrašnju i vanjsku politiku i ministra pravde Zorana Pažina, zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Šučka Bakovića, šefa Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, ambasadora Aiva Orava, šefice Misije OEBS-a u Crnoj Gori Maryse Daviet i stalne predstavnice UNHCR-a u Crnoj Gori Roberte Montevechi.

Potpredsjednik Vlade Crne Gore Zoran Pažin je saopštio da se svaka država članica UN-a obavezala da 10. decembra preispituje i razmatra u kojoj mjeri je posvećena i vjerna univerzalnim i plemenitim principima i ciljevima. Naglasio je da je Crna Gora učinila značajne napore da unaprijedi zakonodavni i institucionalni okvir u oblasti ljudskih prava i sloboda. U narednom periodu predstoje izazovi u implementaciji donešenih propisa, prihvatanju različitosti i suzbijanju svakog vida diskriminacije koji razara temelje građanskog društva. Istakao je da se protiv diskriminacije treba istrajno i temeljno boriti.

Potpredsjednik Pažin je naveo da druga vrsta izazova proizilazi iz narastajućeg nasilja u društvu, od verbalnog do fizičkog, sa čime se takođe moramo boriti. Ukazao je da Crna Gora, kao građansko društvo, treba da gradi poseban senzibilitet prema onima koji su najizloženiji nasilju, odbacivanju i diskriminaciji, kao što su lica sa invaliditetom, pripadnici LGBTI populacije i pripadnici manjina, bez obzira na lično svojstvo koje određuje njihovo manjinsko opredjeljenje. Uvjeren je da smo svi snažno posvećeni ovim plemenitim ciljevima i da ćemo svakog 10. decembra biti u prilici da konstatujemo progres ostvaren u ovoj oblasti, jer je to mjerilo građanskog identiteta.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Šučko Baković je ocijenio da je u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori ostvaren određeni napredak, koji je izraženiji u području zakonodavstva i jačanja institucija. Saopštio je da građani treba da budu svjesni da su oni vrhovni gospodari u demokratskim društvima i da kompletan sistem treba da bude u službi njima i ostvarivanju njihovih prava. Ocijenio je da i dalje ima slabosti i problema, naročito u primjeni zakona i međunarodnih standarda.

Zaštitnik je mišljenja da nasilje nad ženama zahtijeva odlučniji i efikasniji odgovor organa, institucija, ali i cijelog društva. Naglasio je da zanemarivanje i ćutanje ne smije zamijeniti obavezu građana da prijave nasilje nad ženama i time spriječe njegovo dalje razvijanje. Osim dosljedne primjene zakonodavnih mjera i djelotvorne saradnje organa za prevenciju i zaštitu, važno je da se žrtvama nasilja u porodici učine dostupnim servisi podrške i službe koje se staraju o bezbjednosti i zaštiti, uključujući sigurne kuće i programe savjetovanja i rehabilitacije za žrtve, kao i programe rehabilitacije za učinioce nasilja u porodici.

Kada je riječ o mučenju i nehumanom postupanju, Zaštitnik je saopštio da zapažanja Institucije i drugih nezavisnih subjekata pokazuju da se i u ovoj oblasti bilježi određeni napredak. Međutim, i dalje je obaveza svih aktera u društvu dostizanje nulte tolerancije mučenja, jer postojanje makar i jednog slučaja mučenja ili zlostavljanja zahtijeva pravovremenu i efikasnu reakciju države. Naglasio je da samo brza, efikasna i temeljna istraga i primjereno kažnjavanje mogu imati odvratajući efekat i poslati snažnu poruku osobama odgovornim za zlostavljanje da ono neće biti tolerisano. Zabrinjavajućim smatra što nijesu identifikovani i privedeni pravdi svi koji su učestvovali u mučenju i drugim oblicima zlostavljanja.

Podsjetio je da je institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore počela sa radom prije 15 godina i da su u ovom periodu imali skoro 23 hiljade poziva građana i blizu deset hiljada predmeta u radu.

Zaključio je da svaki pojedinačni slučaj kršenja ljudskih prava i sloboda opominje da se mora raditi više i bolje u cilju stvaranja društva jednakih šansi za sve, bez diskriminacije i netolerancije.

Ambasador Aivo Orav je istakao da ljudska prava nijesu utopijski koncept i da predstavljaju rješenje, a ne problem. Naglasio je da Evropska unija u Crnoj Gori podržava institucionalne i aktere civilnog društva koji se bave zaštitom ljudskih prava. U periodu od 2014. do 2020. godine Evropska unija je izdvojila oko pet miliona eura za različite projekte koji unapređuju poštovanje ljudskih prava u Crnoj Gori, a dodatnih 20 miliona eura izdvojeno je za projekat koji Savjet Evrope sprovodi u zemljama Zapadnog Balkana i Turskoj. Zaključio je da oblast ljudskih prava ostaje jedan od najznačajnijih djelova procesa pristupanja Evropskoj uniji, zbog čega ohrabruje Crnu Goru da snažno radi na unapređenju poštovanja ljudskih prava i sloboda.

Šefica Misije OEBS-a u Crnoj Gori Maryse Daviet je naglasila da su ljudska prava i demokratija neodvojivi. Istakla je da Misija OEBS-a nastoji da ojača kapacitete i stručna znanja svih koji se bave sprečavanjem rodno zasnovanog nasilja. Zaključila je da snažna demokratija i dobro upravljanje mogu osigurati primjerenu zaštitu ljudskih prava, a važnu ulogu u tom procesu imaju nacionalne institucije, zajedno sa organizacijama civilnog društva i međunarodnim institucijama.

Stalna predstavnica UNHCR-a u Crnoj Gori Roberta Montevechi je podsjetila da su ljudska prava univerzalna i vječna, a da je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima moralni Ustav čovječanstva. Ocijenila je da je od sticanja nezavisnosti Crna Gora preduzela brojne aktivnosti na unapređenju ljudskih prava, naročito u okviru ispunjavanja obaveza u pregovaračkim poglavljima 23 i 24. Istakla je da ohrabruje narativ Vlade Crne Gore koji svjedoči o političkoj volji da se izgradi društvo sa nultom tolerancijom na kršenje ljudskih prava.

Na prvoj sesiji na temu „*Prevencija nasilja nad ženama*“ govorili su: predsjednica Vrhovnog suda Vesna Medenica, zastupnica Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava Valentina Pavličić, član Odbora za ljudska prava i slobode dr Suad Numanović, predstavnik Kancelarije Visokog komesara za ljudska prava Pol Planas i član Upravnog odbora Udruženja pravnika CG Bojan Božović.

Predsjednica Vrhovnog suda Crne Gore Vesna Medenica je saopštila da je Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima matica svih međunarodnih instrumenata kojima se štite ljudska prava i osnovne slobode. Vrhovni sud Crne Gore kao stožer ljudskih prava i osnovnih sloboda, uživajući svoj ustavni atribut najvišeg suda u državi, brižljivo prati primjenu svih unutrašnjih i međunarodnih dokumenata kojima se garantuju i štite ljudska prava i osnovne slobode. Vrhovni sud je u ovoj godini značajno doprinio zaštiti prava žena. Učestvovali su u odbrani Izvještaja Crne Gore o primjeni Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena i obavezali se na sprovođenje preporuka CEDAW komiteta. Vrhovni sud Crne Gore u ovoj oblasti karakteriše samoinicijativnost i otvorenost u usvajanju preporuka koje daju novu dimenziju u sagledavanju kaznene politike, načinu saslušanja oštećene i sprovođenju tematskih obuka za sudije.

Saopštila je da je Vrhovni sud Izvještaj GREVIO komiteta o sprovođenju Istanbulske konvencije od strane Crne Gore distribuirao svim crnogorskim sudovima i pozvao ih da pažljivo razmotre zapažanja

i pristupe implementaciji preporuka. Takođe, Vrhovni sud je organizovao dodatne obuke sudija o različitim aspektima ove Konvencije i sudovima su date smjernice za budući rad i razvoj službi u cilju efikasne i djelotvorne podrške žrtvama. U periodu od 1. januara do 1. oktobra 2018. besplatna pravna pomoć je odobrena za 29 žena, žrtava porodičnog nasilja. Nasilje u porodici je najzastupljeniji oblik nasilja nad ženama koji u pravnom sistemu Crne Gore egzistira kao prekršaj i kao krivično djelo. Kada je riječ o krivičnim predmetima, sudovi su od januara do oktobra ove godine imali u radu 177 predmeta, od čega je 105 riješeno, a 77 je već pravosnažno. Od ukupnog broja riješenih predmeta u 100 predmeta donijeta je osuđujuća odluka, a u pet predmeta postupak je okončan oslobađajućom odlukom. Kada je riječ o zaštiti koja se ostvaruje kroz prekršajni postupak, u istom periodu sudovi su imali u radu 1408 predmeta. U 241 slučaju pored sankcije izrečena je i zaštitna mjera.

Ukazala je da je neophodno pooštriti kaznenu politiku u Crnoj Gori. U odnosu na konstataciju GREVIO komiteta da su sankcije koje izriču sudovi za prekršaje minorne i da se kreću od novčane kazne do najviše 60 dana zatvora, naglasila je da su takve kazne propisane članom 36 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i da je praksa pokazala da su sudovi za prekršaje efikasni u rješavanju ovih predmeta. Sudije često ukazuju na neophodnost izmjene Zakona posebno kada su u pitanju kaznene odredbe.

Zastupnica Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava Valentina Pavličić je istakla da pred Evropskim sudom za ljudska prava nema pokrenutih postupaka protiv Crne Gore kada je u pitanju nasilje nad ženama i nasilje u porodici. Pojasnila je da u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici Evropski sud za ljudska prava razmatra povredu prava na život, prava zabrane mučenja i zlostavljanja, prava na pravično suđenje i prava na privatnost. Saopštila je da je sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava uticala na izmjenu člana 51 Istanbulske konvencije. Postupak pred Evropskim sudom ne završava se donošenjem presude kojom se konstatuje povreda određenog prava, već tek tada počinje proces izvršenja presuda. Istakla je da se Crna Gora nalazi među državama koje redovno izvršavaju presude Evropskog suda i da ima samo jedan zaostali predmet koji se tiče povrede člana 3 Konvencije.

Poslanik dr Suad Numanović je podsjetio da je prema rezultatima brojnih istraživanja u Crnoj Gori još uvijek visok prag tolerancije na nasilje nad ženama iako ovo nasilje predstavlja ozbiljno ugrožavanje osnovnih ljudskih prava i sloboda. Nasilje nad ženama utiče ne samo na njihove živote sprečavajući potpuno i ravnopravno učešće žena u društvu, već i na živote svih onih koji su im bliski, odnosno na društvo u cjelini. Mišljenja je da je jedan od osnovnih uzroka nasilja nad ženama neuravnoteženost moći i nejednakost između muškaraca i žena. Smatra da je potrebno preduzeti efikasnije aktivnosti na rješavanju ovih problema. Ukazao je na značaj preventivnih aktivnosti koje zajednički sprovode državni organi, nevladine i međunarodne organizacije. Istakao je važnost brojnih kampanja, obuka i edukacija o svim oblicima nasilja nad ženama i ocijenio da je bitno poboljšati mehanizme za prevenciju i intenzivirati aktivnosti na podizanju svijesti i rješavanju svakog pojedinačnog slučaja nasilja nad ženama. Uvjeren je da je za rješavanje ovog problema neophodan koordinirani multidisciplinarni pristup u kojem će učestvovati svi nadležni državni organi u saradnji sa nevladinim sektorom i uz podršku međunarodnih partnera.

Poslanik Numanović je ocijenio da je zakonodavni okvir Crne Gore u ovoj oblasti usklađen sa međunarodnim standardima, ali veću pažnju treba posvetiti njegovoj implementaciji. Podsjetio je da je Crna Gora, shodno obavezama koje je preuzela ratifikacijom Istanbulske konvencije, dostavila prvi Izvještaj o sprovođenju Konvencije, nakon čega je u oktobru ove godine GREVIO komitet dao svoje preporuke koje su predstavljene i na nedavno održanom Ženskom parlamentu.

U Izvještaju GREVIO-a se ističe ukupni napredak koji su organi u Crnoj Gori ostvarili u izgradnji zakonodavnog, političkog i institucionalnog okvira za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama. Posebno se pozdravlja uvođenje važnih zakona, akcionih planova i strategija koje se bave nekim oblicima nasilja nad ženama, naročito porodičnim nasiljem. Poslanik Numanović je podsjetio da je GREVIO identifikovao i niz prioriternih pitanja koje bi crnogorske vlasti trebalo da riješe, među kojima su: razvijanje odgovarajućih mogućnosti finansiranja kako bi se osigurao održiv nivo finansiranja za ženske nevladine organizacije koje pružaju posebne usluge podrške ženama žrtvama svih oblika nasilja; osiguravanje da obuka za sve profesionalne grupe koje dolaze u kontakt sa žrtvama uključuje sistematsku i obaveznu sveobuhvatnu obuku o različitim oblicima nasilja nad ženama i redovna obuka na radnom mjestu koja je obavezna i zasniva se na protokolima i smjernicama za intervenciju u slučajevima svih oblika nasilja nad ženama.

Informisao je da su članovi Odbora za ljudska prava i slobode na nedavno održanoj sjednici Odbora, prilikom razmatranja Izvještaja o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije Zaštitnika za period od 1. januara do 31. jula 2018. godine, upoznati da je Zaštitnik u radu imao dva predmeta rodno zasnovanog nasilja u kojima je utvrđena povreda i date su preporuke i jedan predmet nasilja u porodici u kojem je, takođe, utvrđena povreda pred organima koji su postupali po prijavi za nasilje. Poslanik Numanović je istakao da podatak o malom broju predmeta zbog nasilja u porodici i nasilja nad ženama stvara pretpostavku da žrtve nasilja ostvaruju djelotvornu zaštitu pred organima koji su zaduženi za postupanje po prijavljenim slučajevima nasilnih akata, kao i da imaju određeni stepen povjerenja prema organima i osjećaj zaštićenosti u obraćanju njima.

Saopštio je da se članovi Odbora za ljudska prava i slobode u okviru kontrolne i nadzorne uloge, putem razmatranja godišnjih izvještaja o radu Zaštitnika, upoznaju sa stanjem u ovoj oblasti, datim preporukama za unapređenje stanja i zaključcima ukazuju na obavezu sprovođenja određenih aktivnosti kako bi se nasilje nad ženama smanjilo.

Zaključio je da se ne smije prihvatati nasilje u porodici i nasilje nad ženama, jer se njime ugrožava fizički, psihički i moralni integritet žene i da je neophodna nulta stopa tolerancije na nasilje, a djelotvorna zaštita ljudskih prava daje nam priliku da živimo u društvu u kojem svaki pojedinac ima punu slobodu da uživa svoja prava.

Predstavnik Kancelarije Visokog komesara za ljudska prava Pol Planas je saopštio da Kancelarija Visokog komesara podržava zaštitnike i borce za ljudska prava. Podsjetio je da brojni podaci ukazuju da žene postaju sve spremnije da govore o nasilju i isto prijavljuju. Istakao je da je Crna Gora prva država u svijetu koja na nivou pilot projekta uvodi bazu podataka za praćenje preporuka upućenih državi od strane različitih institucija i tijela.

Član Upravnog odbora Udruženja pravnika Crne Gore Bojan Božović smatra da preduzimanje skromnih mjera koje ne sprečavaju nasilje ima isti efekat kao da mjere nijesu ni preduzete. Istakao je da je neophodno raditi na sprečavanju nasilja putem kaznenih mjera koje moraju biti strožije i efikasnije.

Tokom druge sesije na temu „*Zaštita od mučenja i nehumanog postupanja*“ učesnicima Konferencije obratili su se: Daniel Schmidt, šef Odsjeka za Jugoistočnu Evropu i Tursku u Savjetu Evrope, Zdenka Perović, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i članica Potkomiteta UN za prevenciju torture, Nataša Radonjić, generalna direktorica Direktorata za izvršenje krivičnih sankcija u Ministarstvu pravde, Aleksandar Zeković, član Savjeta za građansku kontrolu rada policije i dr Nebojša Vučinić, profesor na Pravnom fakultetu i raniji sudija Evropskog suda za ljudska prava.

Šef Odsjeka za Jugoistočnu Evropu i Tursku u Savjetu Evrope Daniel Schmidt je istakao važnost prevencije mučenja i nehumanog postupanja ukazujući na značaj djelovanja Nacionalnog preventivnog mehanizma. Zaključio je da je važno preduzimati koherentan i stalan napor u oblasti zaštite od mučenja i nehumanog postupanja naglašavajući da je uvjeren da se Crna Gora nalazi na dobrom putu.

Zamjenica Zaštitnika Zdenka Perović je govorila o određenim predmetima iz prakse Zaštitnika, kao što su slučajevi Milić- Nikezić, januarski događaj u ZIKS-u iz 2015. godine, postupanje policije tokom oktobarskih protesta 2015. godine i slučaj vezivanja zatvorenika u trajanju od 19 dana. Ocijenila je da se iz godine u godinu postepeno mijenjao stav institucija i javnosti povodom preporuka i mišljenja Zaštitnika u konkretnim predmetima. U prethodnoj godini u 70% obraćanja zatvorenika Zaštitniku povrede su otklonjene ili zahtjevi ispunjeni tokom samog postupka, čemu je doprinijela i unaprijeđena saradnja Zaštitnika sa ZIKS-om. Brza reakcija upravljačkih struktura Uprave policije i Ministarstva unutrašnjih poslova, javna osuda, identifikacija i procesuiranje odgovornih službenika pokazuju da tekući proces promjena daje konkretne rezultate.

Generalna direktorica Direktorata za izvršenje krivičnih sankcija u Ministarstvu pravde Nataša Radonjić je podsjetila da je Vlada Crne Gore u decembru 2016. usvojila Strategiju izvršenja krivičnih sankcija za period 2017- 2021. i Akcioni plan kojim su utvrđene mjere za njenu realizaciju, zasnovane na preporukama CPT-a. S obzirom da se u izvještajima Evropske komisije i CPT-a ukazivalo na potrebu jačanja kadrovskih kapaciteta Službe obezbjeđenja i Službe tretmana ZIKS-a, Ministarstvo pravde je u saradnji sa Savjetom Evrope radilo na kadrovskom jačanju ovih službi i sprovelo obuke službenika o zaštiti ljudskih prava lica lišenih slobode. Navela je da je u ovoj godini zaposleno 30 novih službenika u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija, a za sledeću godinu planirano je zaposlenje 25 novih službenika. Svakodnevno se radi na unapređenju stanja postojećih objekata kako bi se stvorili odgovarajući uslovi za boravak lica lišenih slobode, kao i za rad službenika Zavoda. Obavijestila je da u ovom trenutku imaju četiri idejna rješenja za izgradnju Specijalne zdravstvene ustanove u okviru

kompleksa ZIKS-a i očekuje da će sledeće godine dobiti sredstva iz IPA projekta za izgradnju ove ustanove. Takođe, pripremljena su idejna rešenja za novu Prijavnicu, Otvoreno odjeljenje i Multifunkcionalni objekat kako bi se unaprijedilo postojeće stanje i tretman pritvorenih i zatvorenih lica.

Aleksandar Zeković, član Savjeta za građansku kontrolu rada policije je govorio o policijskoj kulturi gdje postoji nekažnjivost onih koji krše ljudska prava i slobode i ocijenio da je potrebna promjena te kulture, ali i jasna politička volja da se spriječi nekažnjivost.

Profesor Nebojša Vučinić je naglasio da je Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda donešena da bi garantovala prava koja su efektivna i praktična, a ne teoretska i iluzorna. Istakao je da se ljudska prava mogu adekvatno ostvariti samo u sistemima koji su zasnovani na ograničenoj, odgovornoj, kontrolisanoj i smjenjivoj vlasti. Svrha Konvencije i koncepta ljudskih prava je da zaštiti građanina pojedinca ne samo od protivpravnog ponašanja, već i od arbitrarnog i samovoljnog ponašanja. Mišljenja je da iz tri presude pred Evropskim sudom za ljudska prava u ovoj oblasti Crna Gora nije naučila adekvatnu lekciju i izvukla pouku. Ukazao je na važnost obezbjeđivanja efektivne istrage. Istakao je važnost obilježavanja pripadnika policije radi njihove lakše identifikacije, ocjenjujući da je dobro što je to učinjeno, iako je isto realizovano prilično kasno. Bitno je donijeti pravila za upotrebu suzavca od strane policije. Plaši se da se polako stvara sistemski problem i klima nekažnjivosti, zbog čega je veoma važna politička volja da se problemi rješavaju.

Učesnici Konferencije bili su u prilici da sagledaju stepen poštovanja i zaštite ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori, uz sveobuhvatan osvrt na dvije oblasti koje su prepoznate kao izazovi i koje zahtijevaju intenzivnije napore svih aktera u društvu radi dostizanja najviših standarda.

INFORMACIJA
SA OKRUGLOG STOLA NA KOJEM JE PREDSTAVLJEN NACRT ANALIZE
INTER-SEKTORSKE PODRŠKE RAZLIČITIH SISTEMA DJECI
SA SMETNJAMA U RAZVOJU U CRNOJ GORI,
održan u Podgorici, 12. decembra 2018. godine

Okrugli sto na kojem je predstavljen Nacrt analize inter-sektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori održan je u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, 12. decembra 2018. godine.

S obzirom da predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković, zbog prethodno preuzetih obaveza, nije bio u mogućnosti da učestvuje, Okrugli sto je ispratila saradnica u Sekretarijatu Odbora Sonja Jokić.

Uvodna obraćanja na Okruglom stolu imali su: Kemal Purišić, ministar rada i socijalnog staranja i predsjedavajući Savjeta za prava djeteta, Osama Kogali, šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, Miro Knežević, generalni direktor Direktorata za javno zdravlje i programsku zdravstvenu zaštitu u Ministarstvu zdravlja i Tamara Milić, načelnica Direkcije za predškolsko i inkluzivno obrazovanje u Ministarstvu prosvjete.

Moderatorica Konferencije bila je Nela Krnić, koordinatorka Programa dječje zaštite u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori.

Ministar rada i socijalnog staranja Kemal Purišić je saopštio da Analiza treba da pomogne Vladi Crne Gore, odnosno Savjetu za prava djeteta i relevantnim organizacijama civilnog društva u definisanju daljih aktivnosti u podršci djeci sa smetnjama u razvoju. Ključni ciljevi su unapređenje politike i pravnog okvira za djecu sa smetnjama u razvoju, unapređenje sistema prikupljanja i analize podataka, poboljšanje multisektorske koordinacije i poboljšanje pristupa i kvaliteta zdravstvenog, obrazovnog sistema, kao i sistema socijalne i dječje zaštite u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima i najboljim praksama u ovoj oblasti. Naglasio je da će Savjet za prava djeteta imati važnu ulogu u praćenju realizacije preporuka sadržanih u Analizi.

Ministar Purišić je saopštio da Ministarstvo rada i socijalnog staranja posebnu pažnju posvećuje djeci sa smetnjama u razvoju. Sistem podrške ovoj djeci obuhvaćen je procesom deinstitucionalizacije i reforme sistema socijalne i dječje zaštite. Mišljenja je da su djeca sa smetnjama u razvoju i dalje previše zastupljena u institucijama, zbog čega ulažu napore na uvođenju novih i poboljšanju postojećih usluga.

Kontinuirano rade na razvoju podrške djeci i njihovim porodicama, pa je broj dnevnih centara povećan sa jednog u 2009. na 13 u 2018. godini. Prva Mala grupna zajednica u Bijelom Polju u kojoj je šestoro djece sa smetnjama u razvoju funkcioniše od 2015. godine.

Ministar Purišić je zaključio da je da je država uradila mnogo na unapređenju položaja djece sa smetnjama u razvoju i da kontinuirano preduzimaju aktivnosti radi daljeg unapređenja stanja u ovoj oblasti. Naglasio je da su preporuke sadržane u Nacrtu analize u skladu sa politikom koju Ministarstvo rada i socijalnog staranja sprovodi u oblasti zaštite djece sa smetnjama u razvoju.

Osama Kogali, šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori je saopštio da je nedavno učestvovao na forumu u Briselu, koji su povodom Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom organizovali Evropski forum za invaliditet i UNICEF. Sa Foruma je poslata poruka da su djeca sa invaliditetom isključena od trenutka njihovog rođenja zbog čega je potrebno preduzeti hitne mjere. Pozdravio je posvećenost i zrelost Vlade Crne Gore koja je inicirala izradu ove Analize. Ocijenio je da je crnogorsko društvo napravilo značajne korake na unapređenju prava i položaja djece sa smetnjama u razvoju, o čemu svjedoči i broj djece sa smetnjama u razvoju koja pohađaju redovne škole koji je deset puta veći nego 2008. Broj usluga za ova lica takođe je povećan. Stavovi građana prema osobama sa invaliditetom su se promijenili i društvo je inkluzivnije. Međutim, djeca sa smetnjama u razvoju i dalje su među najosjetljivijim grupama. Analizom je preporučeno unapređenje multisektorske saradnje i preduzimanje mjera u određenim oblastima koje se odnose na sistem prikupljanja i analize podataka, koordinaciju sistema podrške i važnost rane intervencije. Potrebno je da se izrade alternativni sistemi podrške na lokalnom nivou. Takođe, važno je nastaviti ulaganje u društvenu inkluziju djece sa smetnjama u razvoju, kao i borbu protiv stigme. Kogali je saglasan da će uloga Savjeta za prava djeteta u praćenju implementacije preporuka biti ključna.

Miro Knežević, generalni direktor Direktorata za javno zdravlje i programsku zdravstvenu zaštitu u Ministarstvu zdravlja je saopštio da se 10% djece rađa sa nekim oštećenjem ili isto stiče u ranoj dječjoj dobi zbog čega bi zajednica trebala aktivno da se uključi u poboljšanje njihovog položaja. Potrebna je dodatna edukacija civilnog sektora, ali i roditelja, učitelja i svih koji su direktno ili indirektno uključeni u odgoj, obrazovanje i socijalizaciju ove djece. Ukoliko se ne razvije društvena svijest o ovoj problematici djeci sa smetnjama u razvoju biće onemogućeno ravnopravno učešće u svim sferama života, što dovodi do njihovog isključivanja iz zajednice. Djeca sa smetnjama u razvoju moraju imati poseban tretman u svakodnevnom životu. Saopštio je da pojam "teškoće u razvoju" obuhvata razna urođena ili stečena oštećenja. Odnos prema djeci sa smetnjama u razvoju mijenjao se uporedo sa razvojem društva. U poslednjoj deceniji u Crnoj Gori aktivan je i nevladin sektor koji daje značajan doprinos poboljšanju položaja djece sa smetnjama u razvoju. Smatra da značajan broj djece sa smetnjama u razvoju uz pravilnu brigu zajednice i odgovarajuće obrazovanje može postati potpuno sposoban za ravnopravno učešće u svakodnevnim aktivnostima iako će njihova samostalnost zavisiti od vrste i stepena oštećenja i od sistema koji brine o njihovom obrazovanju, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti. Naglasio je da je većina stručnjaka saglasna da se jedino uključivanjem djece sa smetnjama u razvoju mogu ostvariti trajno povoljni rezultati. Iako je za integraciju djece sa teškoćama u razvoju potrebno vrijeme, Knežević smatra da Crna Gora ide u smjeru koji daje nadu da ćemo u narednom periodu imati vidljive i mjerljive rezultate u ovoj oblasti.

Tamara Milić, načelnica Direkcije za predškolsko i inkluzivno obrazovanje u Ministarstvu prosvjete je saopštila da Analiza postavlja korake za realizaciju treće Strategije inkluzivnog obrazovanja za period od 2019. do 2025. godine koju Vlada CG treba da usvoji ove sedmice. Analiza ukazuje da snažnije treba unaprijediti multisektorsku saradnju, ali i unutrašnju razmjenu informacija po resorima. Takođe, važno je ukazati koje usluge su potrebne djeci i njihovim porodicama. Ovim dokumentom se sugeriše i da treba unaprijediti rad komisija za usmjeravanje. Tamara Milić je mišljenja da ima prostora za unapređenje saradnje između redovnih vrtića, dnevnih boravaka i resursnih centara.

Ekspertkinja Roksana Irimia je predstavila Nacrt analize i ključne preporuke. Saopštila je da je cilj Analize pružanje informacija i podataka profesionalcima i donosiocima odluka iz različitih sektora o tome kako na efikasan i djelotvoran način primijeniti konsolidovane intervencije i multisektorsku sistemsku podršku i odgovor na potrebe tokom čitavog životnog ciklusa djece sa smetnjama u razvoju u cilju poboljšanja situacije i ostvarivanja prava djece sa smetnjama u razvoju i njihovih porodica. Analiza se temelji na neeksperimentalnom dizajnu zasnovanom na kombinaciji kvantitativnih, kvalitativnih i participativnih metoda. Saopštila je da je konsultantski tim sproveo 14 grupnih i 20 individualnih intervjua, kao i jedanaest fokus grupa, od kojih su četiri sprovedene sa profesionalcima iz

sektora zdravstva, obrazovanja i socijalnog rada/dječje zaštite, jedna sa predstavnicima organizacija civilnog društva, dvije sa djecom sa smetnjama u razvoju i četiri sa porodicama djece sa smetnjama u razvoju.

Ekspertkinja Irimia je saopštila da postoji čitav niz strateških dokumenata koji su previše fragmentisani po pitanju potreba različitih ciljnih grupa. Smatra da bi pojednostavljeni strateški okvir osigurao bolju koordinaciju i monitoring, kao i krajnje rezultate zbog čega bi trebalo ujediniti slične strategije i poboljšati proces monitoringa u okviru objedinjenih strateških dokumenata. Neophodno je postići opšti konsenzus o jedinstvenoj definiciji invaliditeta u crnogorskom zakonodavstvu.

Kada je riječ o zakonodavstvu, saopštila je da isto treba poboljšati, posebno u odnosu na sisteme zdravstva i socijalne zaštite (kako primarno, tako i sekundarno zakonodavstvo). Preporučuje da se nastavi s usklađivanjem primarnog i sekundarnog zakonodavstva sa Konvencijom UN o pravima djeteta i Konvencijom UN o pravima osoba sa invaliditetom. Treba povećati uzajamnu povezanost sektorskih zakonodavstava kako bi se omogućio razvoj ekonomski isplativih rješenja na lokalnom nivou u sektoru servisa, a ova međusobna povezanost će omogućiti bolju koordinaciju odgovornih institucija, profesionalaca, kao i finansijskih tokova na lokalnom nivou.

Ocijenila je da je regulatorni sistem za socijalne servise nekompletan, pa je potrebno poboljšanje regulatornog sistema za socijalne i integrisane servise kao ključnog faktora za razvoj sektor usluga. Smatra da treba finalizirati zakonodavni (regulatorni) okvir za licenciranje, finansiranje, monitoring i evaluaciju servisa.

Govoreći o sistemima podataka, mehanizmima monitoringa i evaluacije, ocijenila je da sistemi podataka u Crnoj Gori nijesu blisko povezani sa ciljevima politika. Napredak je ostvaren u sektoru obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite, ali je za sada samo informacioni sistem Ministarstva prosvjete u punoj funkciji. Trenutno nema evaluacije efekata politika i to u značajnoj mjeri smanjuje proces donošenja politika zasnovanih na dokazima, dok se na evropskom nivou takve analize uveliko koriste kao instrumenti za donošenje politika. Treba obezbijediti razvoj novih informacionih sistema i modernizaciju postojećih kako bi se omogućilo povezivanje i razvrstavanje podataka u cilju analize i planiranja u oblasti prava osoba sa invaliditetom. Takođe, treba poboljšati set indikatora koji se koriste za sakupljanje podataka kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou i podsticati sakupljanje razvrstanih podataka u sektorima i politikama povezanim sa invaliditetom.

Treba jasno i detaljno planirati izvore finansiranja i poboljšati planiranje, alokaciju i monitoring korišćenja resursa kako bi se povećale dostupnost, raspoloživost i pristupačnost servisa za djecu sa smetnjama u razvoju što je moguće bliže njihovim domovima. Neophodno je investirati u profesionalno usavršavanje i poboljšanje znanja kadra koji radi sa djecom sa smetnjama u razvoju, što bi ovoj djeci omogućilo da borave u njihovim porodicama i aktivno učestvuju u zajednici. Takođe, postoji potreba za jasnim razgraničenjem uloga između ključnih institucija uključenih u sprovođenje politike. Preporučila je da se poboljša djelotvornost i koordinacija organa i da se usklade procedure procjene i upućivanja sa holističkim modelom invaliditeta. Neophodno je poboljšati instrumente i procedure koje bi omogućile efikasniju saradnju između profesionalaca iz različitih sektora u procesu implementacije individualnih planova razvoja i individualnih tranzicionih planova. Takođe, potrebno je razmotriti mogućnost za formiranje integralnog tima profesionalaca, kao i integralnih servisa u svakoj od opština ili zajednica.

Ekspertkinja Irimia je naglasila da se sistem upućivanja uveliko oslanja na medicinski model invaliditeta, pa ga treba zamijeniti bio-psiho-socijalnim ili holističkim modelom. Smatra da u procesu procjene lokalnih potreba, kao i planiranja i razvoja novih servisa opštine treba da obrate posebnu pažnju na servise koji omogućavaju laku i djelotvornu tranziciju osoba sa invaliditetom sa jednog na drugi životni ciklus. Sistem servisa treba da bude jednostavan i da se osobe sa invaliditetom u njemu snađu. Za primjenu sistema „jednog šaltera“ koji se preporučuje za rad u zajednicama, različita ministarstva i lokalne vlasti bi trebale da sarađuju kako bi osigurali koherentno sprovođenje procedura, korišćenja resursa i kadrova.

U drugom dijelu izlaganja ekspertkinja Roksana Irimia je govorila o **preporukama na nivou ključnih oblasti**.

U oblasti **zdravstva** date su sledeće preporuke:

- Patronažnu službu i kućne posjete, koje obavljaju profesionalci, treba ojačati kako bi djelovale kao katalizator prilagođavanja djeteta i porodice na nove uloge i odgovornosti, povezane sa odgajanjem djeteta;

- Decentralizacija ranog otkrivanja i intervencija kroz jačanje Centara za djecu sa posebnim potrebama u okviru primarnog zdravstvenog nivoa i paralelno sa tim detaljni monitoring kvaliteta servisa za ranu rehabilitaciju u svim sektorima (obrazovni, socijalni i NVO sektor). Broj specijalista u oblasti ranog otkrivanja, intervencija i rehabilitacije djece sa smetnjama u razvoju treba povećati na osnovu programa rada tima iz Centra za djecu sa posebnim potrebama;
- Zdravstvena zaštita djece sa smetnjama u razvoju i njihovih roditelja treba da se poboljša u smislu prepoznavanja komorbiditeta i dodatnih potreba roditelja, utvrđenih na osnovu rizika od psiho-somatskih bolesti;
- Postoji potreba za nacionalnom tabelom (metodologijom) skrininga da bi se mjerio ostvareni nivo dječjeg razvoja u različitim oblastima;
- Djeca koja dobijaju servise rane intervencije treba da dobiju kontinuiranu podršku kada prelaze sa jednog servisa na drugi, a njega koju preporučuje pedijatri treba da bude obezbijeđena na redovnoj osnovi;
- Doktori bi trebali da budu obučeni u međunarodnoj klasifikaciji funkcionalnosti ili procesu nastajanja invaliditeta, kako bi postepeno obezbijedili tranziciju na bio-psiho-socijalni model intervencija i sistem upućivanja.

U oblasti **obrazovanja** date su sledeće preporuke:

- S obzirom da je poseban fokus na djecu sa posebnim obrazovnim potrebama omogućio Vladi Crne Gore da investira u razvoj inkluzivnih škola i obrazovnih mjera podrške koje bi odgovorile potrebama djece sa posebnim obrazovnim potrebama, sada je došlo vrijeme da se razmotri unifikacija obrazovnog zakonodavstva u jedan dokument;
- Jedinstveni zakon o obrazovanju, sa posebnim odredbama o razumnom uređenju škola i dostupnosti obrazovanja za svu djecu bio bi dosljednije usklađen sa članom 24 i principima Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom;
- Dostupnost predškolskih ustanova za djecu sa smetnjama u razvoju i dalje je mala, u poređenju sa osnovnim i srednjoškolskim obrazovanjem, kako u pogledu rane identifikacije te djece, tako i u prilagođavanju predškolskih ustanova njihovim specifičnim potrebama. Broj djece sa smetnjama u razvoju upisanih u stručne škole mnogo je manji u poređenju sa srednjim školama zbog čega treba nastaviti sa naporima kako bi se povećala dostupnost ovih servisa djeci sa smetnjama u razvoju što treba da obuhvati obuku profesionalaca i bolje ciljane aktivnosti podizanja svijesti kod roditelja;
- Treba unificirati sve metode i instrumente koji se koriste u komisijama za upućivanje djece u obrazovne programe i vršenje provjera njihove usklađenosti sa Konvencijom o pravima osobama sa invaliditetom;
- Treba poboljšati investiranje u obuku asistenata u nastavi i poboljšanje koordinacije pedagoških zadataka između nastavnika i asistenata. Takođe, broj asistenata u nastavi treba da bude u boljoj korelaciji sa potrebama, a posebno u ruralnim krajevima;
- Adaptacije treba da obuhvataju široku lepezu mjera, od fizičke dostupnosti do sredstava informisanja i komunikacije, prilagođenih prostorija za djecu sa intelektualnim smetnjama ili poteškoćama u ponašanju, sigurnosnim i bezbjednosnim procedurama.
- Koordinacija svih profesionalaca koji rade sa djecom veoma je važna i treba da se odvija na nivou rukovodioca slučaja u centrima za socijalni rad ukoliko kapaciteti centara za socijalni rad to omogućavaju.
- Među regionima, mogu se bolje koordinirati mjere koje olakšavaju inkluziju djece sa posebnim obrazovnim potrebama.

Kada je riječ o socijalnoj i dječjoj zaštiti:

- Treba povećati raznolikost, ali i obim servisa socijalne i dječje zaštite koji treba da budu prilagođeni potrebama koje se identifikuju u svakoj od opština ili regiona;
- Treba stalno analizirati i ažurirati ulogu dnevnih centara u skladu sa glavnim potrebama osoba sa invaliditetom;
- Zajedničko shvatanje inkluzije u duhu Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom treba da bude predmet diskusije i da bude ojačano kod profesionalaca koji rade sa djecom sa smetnjama u razvoju.

U oblasti **pravosuđa** od ključne je važnosti da se primijeni integrisani pristup povezivanju pravosudnih i nepravosudnih institucija kako bi se riješili problemi „uskih grla“ u smislu pristupa pravdi

djece sa smetnjama u razvoju, što bi osiguralo da su pravni lijekovi održivi i da odgovaraju potrebama djece.

U raspravi su učestvovali: Snežana Mijušković, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Marina Miranović, predstavnica Ministarstva pravde, Tamara Milić, načelnica Direkcije za predškolsko i inkluzivno obrazovanje u Ministarstvu prosvjete, Miro Knežević, generalni direktor Direktorata za javno zdravlje i programsku zdravstvenu zaštitu u Ministarstvu zdravlja, dr Suad Numanović, predsjednik Odbora za zdravstvo, rad i socijalno staranje, Andrija Samardžić, predstavnik Saveza slijepih Crne Gore, Milisav Korać, izvršni direktor NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa", Osama Kogali, šef Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, Sonja Vasić, nacionalna konsultantkinja koja je učestvovala u izradi Analize, Danijela Prelević, predstavnica NVO "Pružite nam šansu", Svetlana Dujović, direktorica Dnevnog centra za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju u Pljevljima, Dijana Popović Gavranović, predstavnica Stručne službe Vrhovnog državnog tužilaštva i ekspertkinja Roksana Irimia.

Predsjednik Odbora za zdravstvo rad i socijalno staranje Suad Numanović je saopštio da se iz Nacrta analize može izvući zaključak da je neophodno da postoji objedinjeno zakonodavstvo u ovoj oblasti, kvalitetan međusektorski pristup, dobar i kvalitetan rad Savjeta za prava djeteta i da ovoj problematici treba pristupiti i na lokalnom nivou. Naglasio je da bi bilo idealno da u ovoj oblasti postoji jedna adresa za objedinjavanje svih zahtjeva djece sa smetnjama u razvoju. Smatra važnim da svi aktera koji se bave ovom tematikom usvoje jedinstvenu terminologiju kada govore o ovoj populaciji. Izrazio je spremnost da Odbor kojim predsjedava podrži inicijative koje im budu upućene od resornih ministarstava. Numanović je naglasio da je u proteklih 20 godina u Crnoj Gori urađeno dosta, kako od strane nevladinog sektora, roditelja djece sa smetnjama u razvoju, tako i od svih nadležnih institucija. Navodeći da u Crnoj Gori postoji 13 dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju, ocijenio je da bi taj servis trebalo proširiti na sve opštine. Naglasio je potrebu preciznog budžetiranja prilikom izrade svih strategija i akcionih planova, jer u suprotnom se ne može postići željena efikasnost. Apelovao je na predstavnike nevladinog sektora da se uključe u izradu strateških dokumenata i realizaciju mjera iz ove oblasti. Na kraju je naglasio da je od velike važnosti kvalitetna obuka zaposlenih u dnevnim centrima, kao i redovna evaluacija tog procesa, kako bi se u što kraćem roku i na efikasan način riješili postojeći problemi u ovoj oblasti.

Nela Krnić, koordinatorica Programa dječje zaštite u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori je saopštila da bi bilo dobro da se poslanici upoznaju sa nalazima ove Analize i da se i u okviru Skupštine isprati stepen implementacije preporuka iz Analize, što očekuje da će biti urađeno i na Savjetu za prava djeteta.

Tokom diskusije učesnici su predstavili svoje komentare na Nacrt analize, ocjenjujući da je ista veoma kvalitetna i da će im koristiti u budućem radu. Istaknuta je važnost holističkog pristupa ovoj problematici, koji podrazumijeva podršku na jednom mjestu, kao i postojanje jedinstvene baze podataka o ovoj populaciji. Takođe je naglašena potreba za procesom decentralizacije, odnosno da se ovoj problematici pristupi na lokalnom nivou kako bi djeca sa smetnjama u razvoju imala neophodnu uslugu u svakom dijelu države. Jedinstvena je ocjena da bi trebalo precizno definisati subjekte zadužene za realizaciju preporuka, kao i kratkoročne, srednjeročne i dugoročne aktivnosti čija bi se realizacija detaljno pratila. Učesnici su saglasni da treba poboljšati međusektorsku saradnju i obezbijediti početne podatke na osnovu kojih će se moći mjeriti ostvareni rezultati. Takođe, ukazano je da treba koristiti jedinstvenu terminologiju kada se govori o osobama sa invaliditetom.

Nela Krnić, koordinatorica Programa dječje zaštite u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori je pozvala učesnike Okruglog stola da, ukoliko imaju dodatne sugestije na Nacrt analize, iste dostave u pisanoj formi, do 17. decembra 2018. godine.

**ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA**
Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA
dr Halil Duković